

Profiluri de dramaturgi maghiari din România

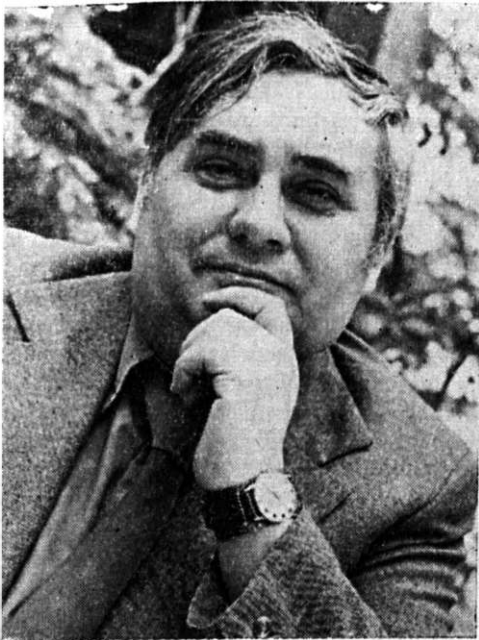
SÜTŐ ANDRÁS

Afirmându-se foarte timpuriu în literatură, cu nefe de inspirație rurală, adevărate „cronici în mers” ale transformării revoluționare a satului ardelean, dialoghist de un deosebit pitoresc, scriitorul a abordat, încă de la începutul carierei sale, teatrul. Comediei populare, specie cu care a debutat, i-a rămas credincios pînă astăzi; ea i-a adus un premiu al revistei „Igaz Szó” și altul — decernat spectacolului țîrgumureșean — la Festivalul de teatru contemporan de la Brașov, pentru *Bocet vesel pentru un fir de praf răitător*, care, în structura sa dramatică, valorifică (ce-î drept, pe o temă oarecum minoră: influența sectelor religioase asupra unui țaran colectivist de azi) tradiția folclorului de carnaval, a jocurilor cu măști. De menționat că lucrarea amintită a avut, în timp, două preludii — comedii într-un act, destinate teatrului de amatori, despre aventurile eroului comic al *Bocetului vesel*, țaranul Fűgedes, în rai (în traducere, *Mintuleț în paradis*)

și, respectiv, în iad. Deși comedii mai vechi ale autorului — *Mireasa desculță*, *Nuntă la castel*, *Nemaipomenitul Ghedeon* — au avut un larg răsunset scenic, dramaturgia sa devine cu adevărat importantă începînd cu abordarea dramei istorice, în care Sütő analizează situația și atitudinea omului angajat de partea revoluției, față în față cu puterea retrogradă (*Floriile unui geambas* este o dramatizare a cronicii lui Heinrich von Kleist despre Michael Kolhaas, haiduc și răzvrătît din secolul al XVI-lea). Varianta lui Sütő surprinde momentul în care, în acea dinții încercare de revoluție antifeudală numită Reformă, burghezia trădează, pentru prima dată, poporul. Eroul său, om pașnic, adept credincios al lui Martin Luther, batjocorit cînd își caută dreptatea pe cale legală („Să ne ținem de legea enunțată — e și asta o contravenție destul de gravă”), trece în tabăra răsculaților. Încă o dată „re-adus pe calea cea dreaptă”, de către însuși Luther, el sfîrșește spînzurat, realizînd, în ultimele clipe ale vieții, că războiul țărănesc (calea lui Thomas Műnzer) nu este un accident, ci un fapt necesar și legitim.

Steaua pe rug reia și dezvoltă conflictul lăuntric al unui conducător revoluționar ajuns la putere, de data aceasta, Jean Calvin, creatorul micii republici libere, a Reformei, de la Geneva, care, sub presiunea contra-atacului puterii feudale, aflată de partea catolicismului, începe să renunțe — de dragul salvării republicii — la esența eliberatoare a principiilor sale, ajungînd, ca și Cromwell, după spusele lui Marx, „un Robespierre și un Napoleon, în același timp” al revoluției reprezentate de el. Adversarul lui Calvin în acest conflict de conștiință este prietenul său din tinerețe, Michel Servet, medic și filozof, un pribeag urmărit de Inchiziție, care n-ar fi în stare să organizeze și să mențină o cît de simplă formă statală a revoluției, dar care vede că Calvin confundă mijlocul cu scopul: își pierde suplețea gîndirii, începe să suspecteze dezvoltarea ca lege intrinsecă a lucrurilor și dezbateră liberă ca lege a dezvoltării, devenînd un alt mic tiran, în numele libertății. Desfășurarea conflictului lor o cunoaștem din istorie. Servet a fost ars pe rug, împreună cu exemplarele lucrării sale „eretice”, „Restitutio Christianismi”. Tulburător și nou, în piesa lui Sütő, este dispută a doi teoreticieni, care reprezintă polii dialecticii ai aceluiași adevăr, lipsiți de

capacitatea de a realiza sinteza. O scriere recentă, *Cain și Abel*, parabolă de o deosebită forță poetică — în repetiție, concomitent, la Cluj-Napoca și la Sfântu Gheorghe — reconsideră, printr-o captivantă acțiune dramatică, sensul biblic al binelui și al răului; în această interpretare, Abel cel supus și laș primejduiește viața altora — respectiv, a femeii iubite de amândoi —, iar dreptul, curajosul și gînditorul Cain trebuie să-l răpună, în interesul vieții...

HUSZÁR SÁNDOR

Prozator (mai ales, nuvelist) și dramaturg Huszár Sándor s-a impus, în ultimul timp, prin două lucrări, de o deosebită densitate conflictuală: *A venit o fată* și *Copila mea, Viitor*. Condei liric, puternic ancorat în realitatea contemporană, el este sensibil mai ales la mișcare, la schimbare, deci, la esența revoluției trăite activ de generația sa. Amîndouă piesele — *A venit o fată*, prezentată la Colocviul teatral '78, de la Sfântu Gheorghe, de către Teatrul Popular din Odorheiul Secuiesc, și *Copila mea, Viitor*, premiată la concursul revistei „Igaz. Szó” — sînt axate pe o temă constantă a dramaturgiei maghiare din țara noastră, și anume, problemele de conștiință actuale ale luptătorilor din ilegalitate, examenul moral, pe care și-l fac, după zeci de ani, privind înapoi, față de sine și față de societate. Întrebarea dacă au fost la înălțimea sarcinilor și a puterii cu care i-a investit revoluția și-o pun ei înșiși, dar le-o pun și copiii lor.

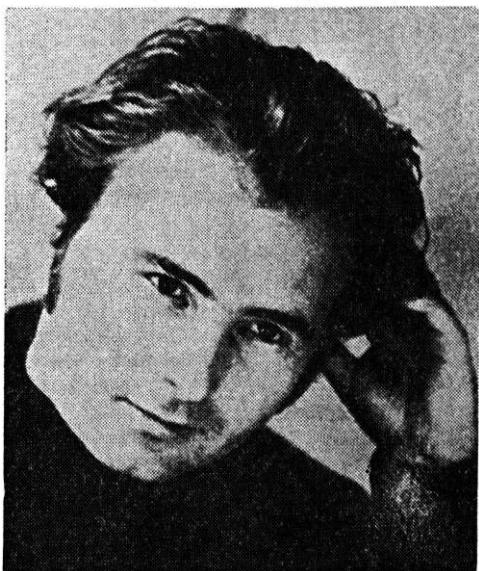
A venit o fată este o replică dramatică la o nuvelă din tinerețe a autorului, nuvelă, la vremea ei, de mare răsunset. Piesa, cu o structură cinematografică, cu scene scurte, cu un montaj plin de nerv, cu flash-back-uri, uzînd de procedeul descompunerii și recompunerii timpului dramatic, nu lipsită de un anume declarativism deliberat, a fost valorificată cu multă sensibilitate de realizatorii spectacolului din Odorhei, în regia lui Kovacs Levente, printr-un adaos de muzică folk și de versuri adecvate stărilor de spirit ale personajelor. Nuvela era, poate, mai sobră și mai robustă; acest musical sui-generis reprezintă, însă, adevizunea generației următoare, un fel de răspuns al copiilor la dilemele etice ale adulților. În nuvelă era vorba despre o tînră țărăncă venită pe un șantier; lipsită de sprijin, dezorientată și ajunsă într-un impas moral, este recuperată prin dragostea și căsătoria cu un activist de partid. După puțin timp, însă, folosită ca unealtă înconștientă și devenită victimă a unei încercări de compromitere a soțului, ea se sinucide. În piesă, după 20 de ani, fiica ei revine în orașul nou, unde soțul rămas văduv, fostul activist, acum inginer și director de uzină, o primește ca un unchi iubitor. Dar fata își dă seama curînd de unele inadvertențe din povestirile „mamei” sale — sora directorului — și ale „unchiului”, și începe să cerceteze trecutul. În ciuda concluziei amare — „sîntem copiii unor generali învinși” — ea rămîne credincioasă „generalului” ei și lumii create de el; hotărîndu-se să trăiască și să lucreze acolo unde tînră ei mamă pătîmise, își readoptă, de fapt, tatăl adoptiv, care, cîndva, se însurase, cu bună știință, cu o biată fată batjocorită. Omul învingător în lupta pentru o lume nouă și-a pierdut, în vîltoarea luptei, fericirea personală.

Același motiv dramatic, al greșelii involuntare din tinerețe pentru care se plătește, moralmente, o viață întreagă, precum și ideea copilului legat nu în primul rînd prin sînge, cît prin suflet, revine, într-o variantă surprinzătoare, în situații-limită, în piesa *Copila mea, Viitor*. Eroul dramei este un om de curînd destituit din funcția de director, care află că fericirea sa familială a fost clădită pe nisip: soția l-a luat din interes, socrii, niște mici-burghezi calculați, au tras foloase de pe urma lui o viață întreagă, iar acum își bat joc de el. I se spune, de la obraz, că fiica sa — o fată curajoasă, cu mult spirit critic, fără înconjur în vorbe și fără ezitări în acțiunile sale — de fapt, nu-i este fiică. Dar confruntarea esențială o va avea cu succesorul său, mai tînr și mai instruit, pe al cărui tată, inginer, îl nedreptățise în iureșul revoluției; compromis, prin aceasta, în ochii adolescentului de odinioară, pentru care, pe vremea aceea, reprezenta însăși revoluția, el se află acum în situația de a primi, din partea tînrului director, o ofertă de recuperare practică. Oferta va fi

refuzată de eroul nostru, care preferă o rup-tură definitivă cu falsa fericire, cu falsul că-min, cu falsa carieră, și pleacă să înceapă o viață nouă. Însă nu pleacă umilit, ci îm-bărbătat de două stringeri de mină: una plină de respect, a urmașului său, în ochii căruia s-a reabilitat; și alta, pasionată și hotărâtă, care se va prelungi — fiica il ia de mină și pleacă împreună cu el.

O profundă și nestrămutată încredere în generația tinărară, în legătura dintre părinți și copii (efectivi sau spirituali), străbate, ca un strigăt de speranță, aceste piese, nelipsite, cu tot lirismul lor, de o doză sănătoasă de spirit realist.

Dealtfel, încrederea în bunul-simț al tine-rilor, în preluarea, de către ei și în felul lor, a tradiției de angajare de partea cauzei drepte, este puntea de legătură între piesele recente, de actualitate, ale diferiților autori.

KOCSIS ISTVÁN

Tinărul dramaturg Kocsis István este un autor prolific și relativ des jucat. Piesa *Numărătoarea copacilor* s-a reprezentat la Satu Mare, la Teatrul radiofonic (cu Gheorghe Dinică în rolul principal), și a inspirat un film de televiziune, regizat de tinărul Ion Moisescu. *Coroana e de aur* — o piesă despre Maria Stuart — a fost jucată la Teatrul

Maghiar de Stat din Cluj-Napoca; *Marele jucător* și *Magellan*, la Teatrul de Nord din Satu Mare; *Vernisaș în stradă* — o dezba-tere despre finalitatea artei, între Van Gogh și Gauguin — la Naționalul din Budapesta; iar monodramele *Amurgul lui Bolyai János*, la Satu Mare, Timișoara, Tirgu Mureș, și *Bethlen Kata*, respectiv la Satu Mare, Ora-dea și Budapesta. Piesele cu mai multe per-sonaje sînt axate și ele, de fapt, pe un sin-gur rol, autorul fiind o structură profund li-rică, care se identifică cu eroul său, dar nu mai are nici interes, nici forță dramatică pentru ceilalți, așa încît, treptat, renunță la restul distribuției; el evocă diferite perso-nalități puternice din istoria universală sau din istoria Transilvaniei, personalități însingura-te, cu adevărul lor, în fața unei lumi re-trograde și meschine. Într-o discuție despre esența dramaturgiei și despre activitatea sa de dramaturg, Kocsis și-a expus părerea: în istoria secolului XX, conflictul clasic din-tre bine și rău, dintre adevăr și neadevăr, s-a transformat într-un conflict al raportului de forțe; individul se află față în față cu o forță ce-l depășește într-atît încît devine abstractă — fapt care modifică, în mod necesar, structura dramei. În consecință, el își înfățișează eroii fără adversari, pentru că adversarii sînt întotdeauna de negăsit, in-tangibili, îndepărtați, nu intră în conflict direct cu eroul, mulțumindu-se să-l înviogă prin presiunea forței superioare. Piesele lui sînt monologuri cu o mare încărcătură dra-matică, în care eroii, întocmai ca profeții biblici invocînd forțele naturii sau ale ceru-lui, se iau la trîntă cu însăși istoria. Roluri grele, tentante pentru actori; dar, nu o dată, ele strigă — fără ca autorul să fie conștient de acest lucru — după parteneri. Ultima lucrare, *Bethlen Kata*, evocă o per-sonalitate din prima jumătate a secolului al XVIII-lea. Gînditoare avansată, ctitor de școli și de manufacturi, luptătoare pentru li-bertatea cugetului într-o perioadă de reflux revoluționar, soție și mamă crunt lovită de soartă (protestantă fiind, copiii ei sînt smulși de către stăpînirea habsburgică, incitată de biserica catolică, iar al doilea soț, de aceeași credință cu ea, și copiii din această căsătorie sînt răpuși de boli), ca reîncepe mereu lupta pentru viață, găsindu-și forțe noi în activi-tatea obținească. Un rol excepțional, pentru o mare actriță... Dealtfel, noua lui lucrare, în pregătire, este consacrată unei mari actrițe de la sfîrșitul secolului trecut. ■